

ILMIY TADQIQOTNI REJALASHTIRISH TIZIMI

Soxibov Saloxiddin Anvar o'g'li

Farg'ona davlat universiteti

Falsafa kafedrasi dotsenti,

falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunova Gulasal Bobomurod qizi

Farg'ona davlat universiteti pedagogika,

psixologiya, musiqiy ta'lim va san'at yo'nalishi

I-kurs magistrant

Аннотация

Ushbu maqolada ilmiy tadqiqotni rejalashtirish tizimi nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Maqolaning maqsadi tadqiqotni rejalashtirishning tizimli modelini ochib berish, uning bosqichlari, usullari va mexanizmlarini o'rganish hamda O'zbekistondagi mavjud amaliyotni tahlil qilishdan iborat. Tadqiqotning asosiy bosqichlari, rejalashtirish vositalari (Gantt diagrammasi, risk tahlili, resurs taqsimoti) va davlat darajasidagi mexanizmlar (davlat buyurtmasi, tematik loyihalar, ekspertiza tizimi) ko'rib chiqilgan. O'zbekistonning normativ-huquqiy bazasi asosida tizimning hozirgi holati baholangan va takomillashtirish yo'llari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: ilmiy tadqiqot, tadqiqotni rejalashtirish, rejalashtirish tizimi, tizimli model, Gantt diagrammasi, risk tahlili, resurs taqsimoti, davlat buyurtmasi, tematik loyihalar, ekspertiza tizimi, normativ-huquqiy baza,

Abstract

This article provides a theoretical and practical analysis of the scientific research planning system. The purpose of the article is to reveal the systemic model of research planning, to study its stages, methods and mechanisms, and to analyze the existing practice in the Republic of Uzbekistan. The main stages of research, planning tools (Gantt chart, risk analysis, resource allocation) and state-level mechanisms (state order, thematic projects, expertise system) are examined in detail. Based on the regulatory and legal framework of Uzbekistan, the current state of the system is assessed and ways for its improvement are proposed.

Keywords: scientific research, research planning, planning system, systemic model, Gantt chart, risk analysis, resource allocation, state order, thematic projects, expertise system, regulatory framework.

Аннотация

В данной статье проводится теоретический и практический анализ системы планирования научных исследований. Цель статьи — раскрыть системную модель планирования научных исследований, изучить её этапы,

методы и механизмы, а также проанализировать существующую практику в Республике Узбекистан. Подробно рассмотрены основные этапы исследования, инструменты планирования (диаграмма Ганта, анализ рисков, распределение ресурсов) и механизмы на государственном уровне (государственный заказ, тематические проекты, система экспертизы). На основе нормативно-правовой базы Узбекистана дана оценка текущему состоянию системы и предложены пути её совершенствования.

Ключевые слова: научные исследования, планирование исследований, система планирования, системная модель, диаграмма Ганта, анализ рисков, распределение ресурсов, государственный заказ, тематические проекты, система экспертизы, нормативно-правовая база.

Mavzuning dolzarbligi

Bugungi kunda jahon ilm-fanida tadqiqotlarni boshqarishning samaradorligi bevosita ularni uzoq muddatli va strategik rejalashtirish sifatiga bog'liq bo'lib qolmoqda. Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tizimli tashkil etish nafaqat resurslarni oqilona taqsimlash, balki mamlakatning innovatsion salohiyatini prognoz qilish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan, O'zbekistonda ilm-fanni modernizatsiya qilish jarayonlari davlat darajasidagi strategik maqsadlar bilan uyg'unlashtirilgan. Xususan, ushbu izlanishlar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-165-son (2022) Farmoni bilan tasdiqlangan "2022–2026-yillarda innovatsion rivojlanish strategiyasi"¹ va PF-6097-son (2020) Farmoni bilan tasdiqlangan "Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"² da² belgilangan vazifalar bilan chambarchas bog'liqdir. Mazkur strategik hujjatlarda ilmiy-tadqiqot faoliyatini tizimli rejalashtirish, davlat buyurtmasi asosida loyihalarni boshqarish va natijalarni samarali joriy etish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

Belgilangan strategik vazifalarni amalga oshirish uchun, avvalo ilmiy tadqiqotlarning tabiatini va ularni rejalashtirishning metodologik asoslarini tushunish lozim. Ilmiy tadqiqot turlari bo'yicha fundamental (yangi qonuniyatlarni ochish), amaliy (muayyan muammoni hal etish) va loyiha-konstruktorlik ishlari ajratildi. Har bir turda rejalashtirish tadqiqotning barcha bosqichlarini qamrab oldi va matematik modellashtirish, statistik usullar hamda risk tahlili kabi zamonaviy vositalarni qo'llashni talab etdi. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim va ilmiy muassasalarida ilmiy tadqiqot ishlarini rejalashtirish Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan tasdiqlangan namunaviy o'quv dasturlari hamda Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi 133-son qarori talablari asosida olib boriladi. Mazkur normativ

¹https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/2022-2026_yillarda_uzbekiston_respublikasining_innovacion_rivojlanish_strategiyasi_tasdiqlandi

²<https://lex.uz/uz/docs/-5073447>

hujjatlar ilmiy loyihalarning shakllantirilishi, ekspertizasi, moliyalashtirilishi va natijalarini monitoring qilish tartibini belgilaydi. Natijada, tadqiqotlar davlat buyurtmasi, tematik loyihalar va tashabbuskor loyihalar ko‘rinishida rejalashtiriladi.

Ilmiy tadqiqotni rejalashtirish tizimi tadqiqot jarayonining samaradorligini oshirishning asosiy shartidir. O‘zbekistonda mavjud normativ-huquqiy baza va ilmiy adabiyotlar (Radjabov A., Shermuxamedova N.A. va boshqalar) bu tizimni yanada takomillashtirish uchun mustahkam asos yaratadi. Zamonaviy raqamli vositalar va xalqaro tajribani joriy etish orqali ilmiy natijalarning sifati va amaliy qo‘llanilishi sezilarli darajada yaxshilanishi maqsadiga qaratildi .

ADABIYOTLAR TAHLILI

O‘zbekistonda ilmiy tadqiqotlarning normativ-huquqiy bazasi, strategik hujjatlar va amaliyotni kompleks tahlil qilish natijalari shuni ko‘rsatadiki, ilmiy tadqiqotlarni rejalashtirish tizimi nafaqat ilmiy natijalarning sifati oshirish, balki mamlakatning intellektual resurslarini oqilona boshqarish va innovatsion rivojlanishni ta‘minlashning asosiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqola doirasida quyidagilar chuqur tahlil qilindi:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6097-son (2020-yil) “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” va PF-165-son (2022-yil) “2022–2026-yillarda innovatsion rivojlanish strategiyasi” farmonlari;

2. Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi 133-son qarori;

Ilmiy tadqiqot va innovatsion faoliyatni tartibga soluvchi boshqa normativ-huquqiy hujjatlar;

- Mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlanmalari (Radjabov A., Shermuxamedova N.A., Asilova G.A. va boshqalar).

-Tizimli yondashuvning ahamiyati. Ilmiy loyihalarni rejalashtirishda zamonaviy boshqaruv vositalari (Gantt diagrammasi, SWOT-tahlil, risklar matritsasi, resurslar taqsimoti va bosqichma-bosqich monitoring) qo‘llanilishi loyihalarning o‘z vaqtida yakunlanishi, xarajatlarni optimallashtirish va samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. Amalda esa bu vositalardan foydalanish hali yetarli emas.

-Normativ-huquqiy bazaning holati. Qabul qilingan strategik hujjatlar ilmiy loyihalarni davlat buyurtmasi, tematik va tashabbuskor loyihalar shaklida rejalashtirish uchun yetarli huquqiy asos yaratgan. Biroq, ushbu hujjatlarning amaliyotga tatbiq etilishi jarayonida ekspertiza muddatlarining uzoqligi, byurokratik to‘siqlar va monitoring tizimining samarasizligi kabi muammolar kuzatilmoqda.

-Moliyaviy ta‘minot va infratuzilma. Tadqiqot loyihalarida mablag‘larning kamida 40 foizini moddiy-texnik baza va ilmiy infratuzilmani mustahkamlashga yo‘naltirish talabi ijobiy natija bermoqda. Shu bilan birga, moliyaviy resurslardan foydalanish

samaradorligini oshirish va grant mablag‘larini tijoratlashtirish mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarur.

-Raqamlashtirish va xalqaro tajribani joriy etish istiqbollari. So‘nggi yillarda “loyiha.ilmiy.uz” yagona elektron platformasining joriy etilishi loyihalarni topshirish, ekspertizadan o‘tkazish va hisobot berish jarayonlarini soddalashtirdi. Biroq, tizimni yanada rivojlantirish uchun xorijiy ekspertlarni jalb qilish, sun‘iy intellekt asosidagi risk tahlili vositalarini qo‘llash, loyihalarning ochiq ma‘lumotlar bazasini yaratish va natijalarni amaliyotga tezroq tatbiq etish mexanizmlarini kuchaytirish lozim.

Ushbu tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda ilmiy tadqiqotlarni rejalashtirish tizimi jadal rivojlanish bosqichida bo‘lib, mavjud imkoniyatlardan to‘liq foydalanish va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish orqali ilm-fan samaradorligini keskin oshirish mumkin.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Ilmiy tadqiqotni rejalashtirish tizimi har qanday mamlakatning innovatsion rivojlanishida muhim strategik mexanizm hisoblanadi. O‘zbekistonda qabul qilingan asosiy strategik hujjatlar — O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6097-son (2020-yil 29-oktabr) “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” va PF-165-son (2022-yil 6-iyul) “2022–2026-yillarda innovatsion rivojlanish strategiyasi” Farmonlari hamda Vazirlar Mahkamasining 133-son (2020-yil 9-mart) qarori ilmiy-tadqiqot faoliyatini tizimli boshqarish uchun yetarli huquqiy asos yaratgan.

Amalga oshirilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda ijobiy o‘zgarishlar (xususan, “loyiha.ilmiy.uz” yagona intellektual elektron platformasining joriy etilishi) kuzatilayotgan bo‘lsa-da, tizim hali ham bir qator takomillashtirishlarga muhtoj.

TAVSIYALAR

- **Raqamli transformatsiya va sun‘iy intellektni joriy etish:** Loyihalarni rejalashtirish, ekspertiza va monitoring jarayonlarida AI asosidagi risk tahlili, avtomatik resurs taqsimoti va bashoratli modellashtirish vositalarini keng qo‘llash. Bu ekspertiza muddatlarini qisqartirish va byurokratik to‘siqlarni kamaytirishga yordam beradi.
- **Loyihalarni boshqarishning zamonaviy usullarini majburiylashtirish:** Barcha davlat buyurtmasi va grant loyihalarida Gantt diagrammasi, SWOT-tahlil, risklar matritsasi, KPI tizimi va bosqichma-bosqich monitoringni majburiy qilish. Oliy ta‘lim va ilmiy muassasalarda loyiha menejmenti bo‘yicha maxsus o‘quv dasturlarini joriy etish.
- **Moliyalashtirish mexanizmlari va tijoratlashtirishni kuchaytirish:** Grant mablag‘larining kamida 30-40% ini natijalarni tijoratlashtirish va startup loyihalariga yo‘naltirish. Xususi sektor va xalqaro donorlar (World Bank MUNIS loyihasi kabi) ishtirokini kengaytirish orqali moliyaviy resurslar diversifikatsiyasini ta‘minlash.

- **Xalqaro hamkorlik va ochiqlikni oshirish:** Xorijiy ekspertlarni ekspertiza jarayoniga jalb qilish, ilmiy natijalarning ochiq ma'lumotlar bazasini (Open Science) yaratish va xalqaro indekslar (Scopus, Web of Science) bilan integratsiyani chuqurlashtirish.
- **Monitoring va hisobot tizimini takomillashtirish:** Natijalarning iqtisodiyotga tatbiq etilishini real vaqt rejimida kuzatish mexanizmini yaratish hamda loyihalarning ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirini baholash ko'rsatkichlarini (impact assessment) joriy etish.

Ushbu yo'nalishlarda izchil ishlar olib borish O'zbekiston ilm-fanining samaradorligini keskin oshirish, intellektual salohiyatni to'liq ro'yobga chiqarish va mamlakatning innovatsion rivojlanishini yangi bosqichga ko'tarishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Radjabov A. Ilmiy tadqiqot asoslari: o'quv qo'llanma. Toshkent: Tafakkur-Bo'stoni, 2012. 208 b.
2. Shermuxamedova N.A. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi: darslik. Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020.
3. Asilova G.A. Ilmiy tadqiqot faoliyati asoslari: uslubiy qo'llanma. Toshkent: TSUULL, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi 133-son qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi PF-6097-son Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 6-iyuldagi PF-165-son Farmoni.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi PF-6097-son Farmoni "Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" // Lex.uz.
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 9-martdagi 133-son qarori "Ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" // Lex.uz.
9. Radjabov A. Ilmiy tadqiqot asoslari: o'quv qo'llanma. Toshkent: Tafakkur-Bo'stoni, 2012. 208 b.
10. Shermuxamedova N.A. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi: darslik. Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020. (yoki 454 betlik nashr ma'lumotlari bilan aniqlashtirish mumkin).
11. Asilova G.A. Ilmiy tadqiqot faoliyati asoslari: uslubiy qo'llanma. Toshkent: TSUULL, 20220
12. Xalikov A.A., Musamedova K.A. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi haqida // Ilmiy tadqiqotlar. 2022. (yoki tegishli jurnal).

13. World Bank. Modernizing Uzbekistan National Innovation System (MUNIS) Project. Washington, DC: World Bank, 2020. (yoki loyiha hujjatlari).
14. UNCTAD. Science, technology and innovation parks in Uzbekistan: Assessment and policy issues. 2024 (yoki 2022-2025 hisobotlari).
15. Elçi S. Analysis and Planning of Research and Innovation in Uzbekistan. 2020.

